

**Матеріали X ювілейної Всеукраїнської навчально-наукової
конференції з міжнародною участю**

**«КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ
(ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ) НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ НА НОВОМУ ЕТАПІ»**

**18-19 квітня 2013 року
м. Тернопіль**

ЧАСТИНА 2

Відповідальний за випуск: проф. І. Р. Мисула

Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі : матеріали Х ювілейної Всеукр. навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 18–19 квіт. 2013 р.) : у 2 ч. / Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль : ТДМУ, 2013. – Ч. 2. – с.

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРАХ ХІРУРГІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

В.І. Лупальцов, Р.С. Ворошчук

Кафедра хірургії №3

Харківський національний медичний університет

PROBLEMS OF ORGANIZATION AND WAYS OF OPTIMIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS ON SURGICAL DEPARTMENTS AT THE CREDIT-MODULE SYSTEM

V.I. Lupaltsov, R.S. Voroshchuk

Department of surgery №3

Kharkiv National Medical University

Резюме. Розглянуті шляхи оптимізації викладання хірургічних дисциплін при підготовці студентів за кредитно-модульною системою організації навчального процесу. Наведено узагальнений досвід актуальних проблем викладання та шляхи оптимізації навчального процесу щодо їх вирішення на кафедрі хірургії №3 Харківського національного медичного університету.

Abstract. The study is devoted to educational process optimization of surgical disciplines at the credit-transfer system of educational process organization. Current problems of educational process and ways of their optimization are shown based on the experience of the department of surgery #3 of the Kharkiv national medical university.

Вступ. Основна мета Болонського процесу – створити єдину, загальноєвропейську, сильну і конкурентоздатну (перш за все, з американською) системою освіти, а також розширити можливості працевлаштування майбутніх фахівців [1, 2]. Болонська декларація формує модель європейської вищої освіти з урахуванням специфіки і традицій національних освітніх систем. Одним із ключових критеріїв ефективності втілення кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) є підвищення якості вищої професійної освіти. Однак втілення навчальних програм з хірургічних дисциплін за вимогами КМСОНП має низку проблемних питань [3].

Мета публікації – відображення проблемних питань з організації навчального процесу на кафедрах хірургічного профілю за умов кредитно-модульної системи організації навчального процесу та пошук шляхів до їх вирішення.

Основна частина. Основною проблемою при організації вивчення хірургії за КМСОНП виявилась невідповідність лекційних і аудиторних годин, виділених на вивчення предмета, обсягу матеріалу, необхідного для вивчення, що привело до перенасиченості кожного заняття новою інформацією. У зв'язку з відсутністю годин на підсумкові заняття у студентів зникла можливість закріпити отримані знання, які б дозволили студенту під контролем викладача систематизувати отриману інформацію. Студент повторює вивчений матеріал тільки при підготовці до модульного контролю. Слід відмітити, що різний дидактичний підхід до викладання дисципліни на відповідному модулі, і зокрема повна відсутність лекційних годин на читання лекцій студентам 6 курсу за госпітальним принципом погребує перегляду навчальних програм з цього приводу.

Другим завданням вважаємо проблему організації самостійної роботи. Хоча кредит включає в себе певну частину матеріалу, який студент повинен опрацювати самостійно, кафедри не виділяється достатнього часу для допомоги студентам в організації самостійного оволодіння дисципліною, а також на консультування та перевірку якості виконання самостійної роботи студента. Проблемою є і відсутність достатньої оснащеності аудиторій комп'ютерами та муляжами, що також робить перехід на самостійну форму навчання малоефективним. Згідно з вимогами КМСОНП одна третина всього навчального часу має бути відведена на самостійну роботу студентів. Але слід відзначити, що в нашій дисципліні обмаль тем, які можна засвоїти самостійно, при цьому обсяг самостійної позааудиторної роботи студента на окремих модулях перевищує 70%. Тому нами до позааудиторної

роботи віднесено підготовку студентів до практичного заняття і до модульного контролю, яка контролюється викладачем.

Іншою проблемою виявилась необхідність забезпечення студентів сучасними навчальними матеріалами, які б відповідали чинним державним стандартам та сутності болонських реформ. За умов КМСОНП зростає роль методичного забезпечення як одного з засобів управління навчанням і якістю підготовки майбутніх фахівців. Для максимального використання цього засобу методичні матеріали повинні бути побудовані відповідно до певних вимог [4]. На нашій кафедрі головне місце у комплексі методичних матеріалів посідають методичні вказівки, за допомогою яких здійснюється керування позааудиторною самопідготовкою студентів. Перша частина методичних вказівок, спрямована на управління самостійною позааудиторною підготовкою студентів, містить такі розділи: актуальність теми, цілі навчання, забезпечення вихідного рівня знань-умінь, зміст навчання, система цільових навчачих завдань. У другій частині методичних вказівок наводиться методика і технологія проведення практичного заняття. Системоутворювальним моментом у методичних вказівках є цілі, які з дисципліни в цілому та з окремої теми орієнтовані на вимоги державних стандартів з відповідної спеціальності та визначають зміст навчання. Методичні вказівки з підготовки до практичних занять не тільки інформують студента про те, де взяти та у якому обсязі вивчати рекомендований навчальний матеріал, але і надають студентові можливість визначити свій вихідний рівень знань-умінь і, за необхідності, поповнити його, допомагають студентові користуватися одержаною інформацією в практичній діяльності. Завдяки методичним вказівкам студенти вже на позааудиторному етапі опрацьовують завдання, аналогічні тим, що потім пропонуються їм під час аудиторних занять.

У 2012 році на кафедрі видано керівництво для студентів [4], в якому автори згідно навчальної програми з дисципліни «Хірургія» відтворили клінічні ситуації невідкладних станів при яких необхідна хірургічна допомога з врахуванням стану хворого. Слід відмітити, що підхід викладання матеріалу відрізняється від традиційного тим, що майбутній лікар, зустрічаючись з конкретною хірургічною патологією, може планувати об'єкт рекомендованої хірургічної допомоги. Кожна нозологія виводиться відповідно з МКХ-10 та з життєвапробованими клінічними класифікаціями, що можуть використовуватися для формулювання діагнозу. Зрозуміло, що цей посібник малодоступний для широкого кола студентів та не охоплює всі розділи наскрізної навчальної програми, що обумовлює необхідність продовження підготовки та видання подібної літератури.

Протягом вже багатьох років усі лекції на нашій кафедрі будуються за проблемним принципом, тобто вирішують проблеми, сформульовані на базі цілей навчання. До того ж, за останні п'ять років нами створені інформативні та наочні мультимедійні презентації усіх лекцій, які містять конспективне викладення навчального матеріалу. Презентації розміщені у репозитарії офіційного сайту ХНМУ, тому є доступними для студентів не тільки нашого університету, а й інших вищих медичних навчальних закладів.

При аналізі педагогічного процесу з'ясувалося, що методика проведення занять за умов КМСОНП вимагає певних змін загальноприйнятих правил, наполягаючи на головному пріоритеті – контролі. Контроль над виконанням студентами програми є обов'язковим і здійснюється на кожному занятті. Із переліку питань, які необхідно засвоїти студенту, виділені провідні. Неправильна відповідь на них виключає позитивну оцінку знань студента. У кожному завданні наведена шкала оцінювання, що виключає суб'єктивізм зі сторони викладача. Однак зменшилась можливість демонстрації студентам найбільш складних і проблемних пацієнтів, брати участь у виділенні провідного синдрому, проведенні диференціальної діагностики, патогенетичного обґрунтування комплексної диференційованої програми лікування пацієнта (оперативного втручання, його анестезіологічного забезпечення, періопераційної інтенсивної терапії). Разом з тим, ми бачимо своє завдання також і в тому, щоб не тільки дати майбутнім колегам певний рівень знань, а й виховати глибоку повагу до своєї майбутньої спеціальності. І для цього не потрібно копіювати західні стандарти, а слід враховувати наші нинішні можливості та потреби. До того ж, набагато простіше навчати студента хірургічній техніці за протоколами і стандартно розробленими схемами, ніж розбирати особливості лікування кожного пацієнта, разом з викладачем шукати відповіді на заняттях, що проводяться за запланованою схемою. Зусилля професорсько-викладацького складу кафедр хірургічного профілю при цьому переорієнтуються на якісно іншу працю: ретельний відбір змісту і структурування навчального матеріалу, розробку, редагування та рецензування тестових завдань, альтернативних надійних критеріїв оцінки міцності, глибини, системності отриманих знань у студентів. Особливу увагу приділяємо підвищенню надійності та валідності новостворених тестових матеріалів. Разом з тим, тестова форма контролю дозволяє проводити його часто, що істотно підвищує надійність підсумкової оцінки, дозволяючи захопити студентів в активну роботу з пошуку теоретичної інформації і застосуванню

її в майбутній практичній роботі, але набагато цінніше для нас могла б виявитися критична оцінка та свідомий вибір рішення студентів в конкретній клінічній ситуації.

Для підвищення ефективності підготовки студентів до складання ліцензійного іспиту «Крок-2» з кожного змістовного модуля розроблені банки тестового контролю із офіційних баз тестування попередніх років. Впродовж другої половини кожного практичного заняття студенти 6 курсу під керівництвом викладача опрацьовують саме ті питання, які відповідають конкретному розділу дисципліни та конкретній темі заняття. Кожне тестове завдання аналізується, обговорюється та визначається правильною відповіддю. Така форма підготовки до тестування надає можливість студентам свідомо засвоювати програму предмета, а в майбутньому осмислено використовувати набуті знання профілактичного змісту в своїй практичній діяльності. Контроль отриманих знань з питань тестування проводиться з використанням комп'ютерних програм або підготовлених папок-варіантів завдань, які пропонуються для кожного опитуваного. В переліку завдань представлені тести з усіх розділів дисципліни з урахуванням ступеня їх важкості. Правильну відповідь на кожне питання тестування студенти відмічають в індивідуальній картці, де на кожне завдання проставлено 5 відповідей. Усіх питань в завданні 60. Критерієм оцінки засвоєння тестового опитування є відсоток правильних відповідей, а саме 80% вірних відповідей. Результат, який становить нижче цього показника, свідчить про необхідність додаткової підготовки студентів до складання залікового завдання та проходження повторного тестування. Ефективність поза аудиторної підготовки студентів до складання тестового іспиту може бути покращена із застосуванням сучасних технологій дистанційного контрольованого навчання, які апробуються на кафедрі останні 2 роки [5] .

Запорукою успішного впровадження будь-яких реформ в освітній процес є достатня мотивація студента до навчання. Особливістю нашої кафедри є викладання хірургічних дисциплін студентам медико-профілактичного та стоматологічного факультетів, які вже при вступі до медичного вузу не бачили себе в ролі майбутнього хірурга. При цьому дуже важлива роль викладача – з першого знайомства на практичному занятті або читанні першої лекції мотивувати студента на вивчення хірургічних дисциплін. Важливо підкреслити роль навчальної програми, у якій відображені найбільш актуальні медичні проблеми, які потребують хірургічної допомоги і які з високою часткою ймовірності зустрінуться в практичній діяльності будь-якого лікаря. Нарешті, слід підкреслити роль викладача в ролі помічника і тренера в освоєнні знань, оптимальному використанні часу та інформаційних ресурсів при підготовці до практичних занять.

Однак, традиційні форми і методи викладання носять директивний характер. При цьому прослідити активність студента, його зацікавленість в процесі навчання ускладнена. Тому на кафедрі апробовані і успішно застосовуються в навчальному процесі такі інноваційні методи викладання, як проблемно-орієнтоване, командно-орієнтоване навчання, ролеві ігри, презентації, дискусії, робота в групах, метод мозкового штурму із створенням концепт-карт [6], ділові ігри, клініко-патологоанатомічні конференції, клінічні конференції з розбору хворих. Вживання інтерактивних методів навчання сприяє розвитку творчого мислення у студентів, підвищенню комунікативних навичок, покращує аналітичні здібності та навички презентації, прилюдних виступів студентів. Впровадження нових інформаційних і педагогічних технологій, методів навчання дозволило змінити роль викладача, зробити його не лише носієм знань, але і керівником, ініціатором самостійної творчої роботи студента.

Отже перебудова навчального процесу за КМСОНП на кафедрі хірургічного профілю надала можливість з'ясувати переваги і недоліки цієї системи. Своєчасний аналіз та пошук підходів до вирішення проблем викладання хірургічних дисциплін дозволив підвищити мотивацію студентів до вивчення навчального матеріалу, порівняно з минулими роками, та підвищити виробничу дисципліну студентів.

Висновки. 1. Сучасне методичне забезпечення та інноваційні підходи до викладання хірургічних дисциплін за умовами КМСОНП сприяють усвідомленому оволодінню студентами компетенціями та уміннями з хірургічних питань, необхідними для майбутньої професійної діяльності лікаря загальної практики.

2. Впровадження викладання за принципами КМСОНП на кафедрі хірургічного профілю вимагає збільшення доступної інформації та адаптації адекватних європейських навчальних програм з урахуванням національних особливостей.

Література

1. Основні засади розвитку вищої освіти України / за редакцією І. О. Вакарчука. Частина 4. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. - 173 с.
2. Поляченко Ю.В. Медицинское образование в мире и на Украине / Ю.В. Поляченко, В.Г. Передерий, А.П. Волосовец и др. – Х.: ИПП «Контраст», 2005. – 464 С.

3. Казаков В. Н. Болонские реформы в высшем медицинском образовании Украины : достижения, проблемы, перспективы / В. Н. Казаков, А. Н. Талалаенко, М. Б. Первак // Університетська клініка. - 2007. - № 2. - С. 3-7.
4. Розробка методичних вказівок для студентів вищих медичних навчальних закладів відповідно до сучасних державних стандартів та принципів Болонського процесу / В. М. Казаков, І. С. Вітенко, О. М. Талалаенко та ін. – Київ-Донецьк, 2005. - 158 с.
5. Лупальцов В.И. Методы и способы оказания неотложной хирургической помощи при острой хирургической патологии органов брюшной полости и забрюшинного пространства / В.И. Лупальцов, В.Н. Лесовой, А.И. Ягнюк. – Харьков: ИПП «Контраст», 2012. – 96 с.
6. Лупальцов В.И. К вопросу внедрения технологий дистанционного обучения в медицинских вузах / В.И. Лупальцов, Р.С. Ворошук, А.И. Ягнюк. Материалы VI Всероссийской конф. общих хирургов, объединенной с VI Успенскими чтениями. – Тверь, 23-24 сент. 2010. – С. 142-143.
7. Хоменко І.М. Принципи організації самостійної роботи лікарів-слухачів / І.М. Хоменко, С.М. Гайдукова, С.В. Видиборець та ін. // Актуальні питання медичних та фармацевтичних кафедр: мат. навч.-наук. конф. – Чернівці. – 2009. – С. 73-75.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ – НЕВІД’ЄМНА ЧАСТИНА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-ХІРУРГІВ

***О.М. Люлька, В.І. Ляховський, М.О. Дудченко, О.П. Ковальов, І.І. Немченко,
Д.Г. Дем’янюк, М.В. Дубинський, М.І. Кравців***

Вищий державний навчальний заклад України “Українська медична стоматологічна академія”, м. Полтава.

Вступ. Вхід України до єдиного європейського та світового освітнього і дослідницького простору неможливе без впровадження Європейської кредитно-трансферної й акумулюючої системи (ECTS). Впровадження кредитно-модульної системи навчання на засадах Болонської декларації є важливим фактором для стимулювання ефективної роботи викладачів та студентів.

Суть кредитно-модульної системи навчання полягає в керованому і контрольованому засвоєнні студентами певного обсягу знань, вмінь і навичок з дисципліни відповідно до вимог навчальних планів і програм. Особливо важливим є формування самостійності як риси особистості студента і обов’язкової умови навчального процесу.

Основна частина. Самостійна робота – один з активних методів навчання, що розкриває індивідуальні здібності студентів, формує у них самостійне мислення для розробки лікувально-діагностичної тактики та відпрацювання хірургічних маніпуляцій.

Однією з особливостей роботи лікаря-хірурга є висока відповідальність за результати своєї діяльності. Хірург приймає відповідальні рішення, виконує складні й ризиковані операції. Тому від майбутнього лікаря-хірурга життя вимагає міцних фахових знань, доброї фізичної й психологічної витримки, дисциплінованості, чуйного серця, чіткості при виконанні роботи, добропорядності, постійного співчуття до хворих.

Самостійна робота на кафедрі хірургії №1 проводиться як у навчальний, так і в позаурочний час. У навчальний час – у сітці годин – на практичних заняттях і під час виконання навчально-дослідницької роботи. У позаурочний час – при вивченні тем практичних занять, а також тем, винесених для позааудиторної роботи. Коло конкретних питань визначене в методичних розробках.

Під час самостійної роботи студентів застосовуються наступні методи проведення навчального процесу: репродуктивний, який обмежується копіюванням почутого, побаченого (репродуктивний рівень знань); реконструктивний – пошуковий, коли студент самостійно вирішує завдання на основі набутих знань, практичних навичок (третій рівень знань); продуктивний визначає глибоку професійну підготовку студента, який засвоїв загальні та професійні вимоги у відповідності з метою навчання та самостійно вирішує поставлені завдання, вносить елементи нового (четвертий рівень знань).

В умовах ринкової економіки особливого значення набувають останні два методи, коли перевага надається людям відповідальним, ініціативним, винахідливим, порядним, які не бояться новаторських

<i>В.О. Кондратьєв, Л.В. Ващенко, Л.П. Бадюгіна, Л.І. Вакуленко, В.О. Лінник, М.В. Ширикіна, Н.П. Ткаченко</i>	
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ МЕДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ	177
<i>Корда І.В., Геряк С.М., Багній Н.І., Стельмах О.С., Петренко Н.В., Кузів І.Я.</i>	
РЕАЛЬНА ЖИТТЄВА СИТУАЦІЙНА ЗАДАЧА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ	179
<i>І.Ф.Костенко</i>	
ПРОБЛЕМИ МЕДСЕСТРИНСЬКОЇ ОСВІТИ З СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ НА НОВОМУ ЕТАПІ	181
<i>О.В. Крайдашенко, О.О. Свинтозельський</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦІЇ ЗА КМСОНП У СТУДЕНТІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ	182
<i>Т.О. Крючко, Т.В. Кушнерєва, О.Я. Ткаченко, І.М. Несіна</i>	
АСПЕКТИ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДІАТРА В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ	184
<i>Т.О. Крючко, Т.В. Кушнерєва, О.Я. Ткаченко, І.М. Несіна Р.Я. Кушнір, П.О. Герасимчук</i>	
ДИСЦИПЛІНАРНА ДІЛОВА ГРА У ВИВЧЕННІ КЛІНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	187
<i>Леженко Г.О., Резніченко Ю.Г., Врублевська С.В. Каменець А.В., Лебединець О.М.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНОСТЮ «СТОМАТОЛОГІЯ» ЗАПОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ У РАМКАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ	189
<i>Г.О. Леженко, О.М. Гиря, О.Є. Пашкова, М. О. Ярцева</i>	
МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ІНТЕГРАЦІЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА КАФЕДРІ ГОСПІТАЛЬНОЇ ПЕДІАТРІЇ	190
<i>Леженко Г.О., Пашкова О.Є., Гиря О.М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕННІ НЕРВОВИХ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «МОЗКОВОГО ШТУРМУ» В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА КАФЕДРІ ГОСПІТАЛЬНОЇ ПЕДІАТРІЇ	192
<i>Н.В. Литвиненко, К.А. Таряник, В.А. Пінчук, Г.Я. Силенко, Санік О.В., Самарченко Л.А., В.М. Гладка, Дельва І.І., Дельва М.Ю., Кривчун А.М.</i>	
ХВОРОБ НА БАЗІ КАФЕДРИ НЕРВОВИХ ХВОРОБ ІЗ НЕЙРОХІРУРГІЄЮ ТА МЕДИЧНОЮ ГЕНЕТИКОЮ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОЇ СИСТЕМИ	193
<i>В. Д. Лукашук, О. А. Бовкун, Л. М. Головатюк</i>	
ДОСВІД ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ З ПЕДІАТРІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ЗА КМС ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	195
<i>В. Д., Лукашук, Б. Я. Дмитришин, С. І. Єсітова</i>	
ВИКЛАДАННЯ ПЕДІАТРІЇ НА СТОМАТОЛОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ	197
<i>В.І. Лупальцов, Р.С. Воролиця</i>	
ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА КАФЕДРАХ ХІРУРГІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	199
<i>О.М. Люлька, В.І. Ляховський, М.О. Дудченко, О.П. Ковальов, І.І. Немченко, Д.Г. Дем'янюк, М.В. Дубинський, М.І. Кравців</i>	
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ – НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-ХІРУРГІВ	202
<i>М.О. Макарова, О.В. Лятуринська, О.В. Спахі</i>	
ЕФЕКТИВНІСТЬ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ У ВИКЛАДАННІ ДИТЯЧОЇ ХІРУРГІЇ	204
<i>Л. М. Маланчук, З. М. Кучма, І. М. Маланчин</i>	
НАШ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ДО ЛІЦЕНЗІЙНОГО ІСПИТУ «КРОК-2»	207